

Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter donationer.

Crusenstolpe, Magnus Jacob,

8 B Br. Roos af Hjelmsäter

National Library
of Sweden

ROOS AF HJELMSÄTER, AXEL

*1796 = †1869

Biogr
So
(Br)
o

2. A.

Hans Excellens m. m.

Herr Grefve L. Manderström,
älskare och beskyddare af litteratu-
ren och de fria konsterna,
vice Kansler vid Kongl. Majts Orden,

tillignas vördnads- och förhoppningsfullt
denna blygsamma "Roosens bild"

af
en granne till originalet.

[Faint, illegible handwriting on aged paper]

17th
18th
19th
20th

Författaren är M. J. Sarsantolpe. Skriften, tyckt
ändast i få exemplar, har till ända varit en del af
föret af Jönvall utgifna, men här efter originalet
tryckta relationer och foliobaliquer i Recherches af
And. Ross, såväl af de med fotografierade bild.

Starten här ett annat litet häfte, septagende
Maîtres Ross af Agilastater genealogi, besökt
af Anders, och likaledes tryckt endast en
utdelning.

Den skänksamma tilläggen till mig är af
Statsrådet Nordberg, som många år senare
bott på Rotuhill, nära Djursgårds-brunn. Ursprung
många på sin befattning som k. läroverksamhet
Mäst. Orden tyder på en lif förhoppning hos
Originalt, som jag dock inte funnit anledning
vara på handan att understryka.

Den af Jönvall i Swenska Biblioteket, Stockholm 1757 tom. 1.
pag. 369-394 inlagda Berättelse om af And. Ross utgifna till
D. Nordberg; till indraget näst detta, men beklavad.
innehållt det utman. Några variater förekomma: Svenska
benämnes den här [pag. 20] ursprungligen Doctor Wogel med
nämnet Grästen Brenner; Capit. Unger (pag. 26) kallas
Cap. Unger o.s.v. men skall nästan en obetydlig Peltar
lämnas till D. Nordberg och foliobaliquer bild.

KAMMARHERREN

AXEL ROOS' AF HJELMSÄTER

DONATIONER.

STOCKHOLM, 1864.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

WANDERBILDEN

AZEL ROOS AT HELMSÄTER

DONATIONER

STOCKHOLM, 1864

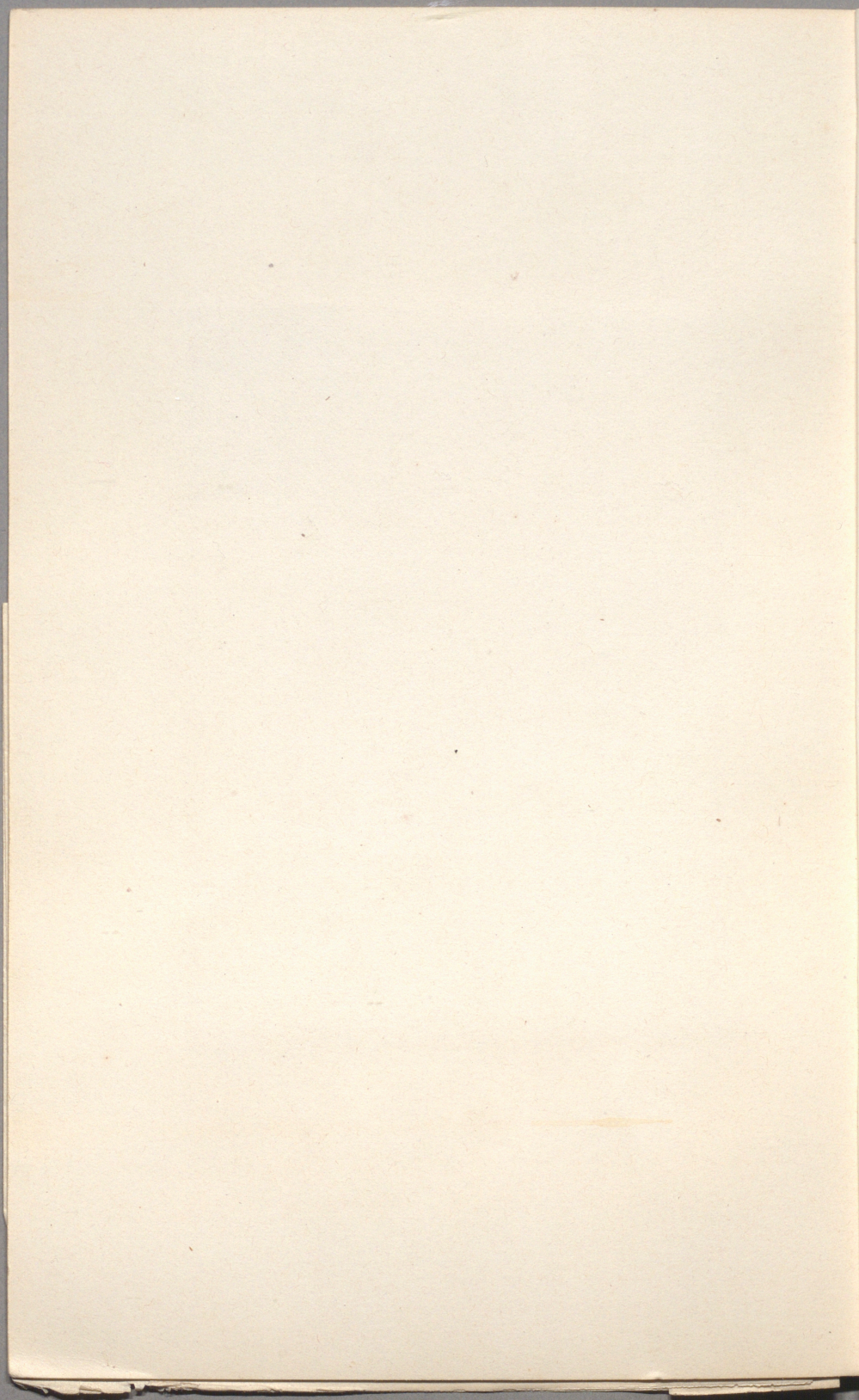
E. A. FORSSTEDT & SÖNER

Konst. Boktryckeri

51. AXEL ROOS AF HIELMSÄTER.
INTROD. 1825.

Fromma stiftelser uppstå och underhållas vanligen genom testamentariska förordnanden, hvilka först efter gifvares död gå i verkställighet. Mera sällsynta äro gåfvor med varm hand; ty — som ordspråket säger: "man kläder ej gerna af sig innan man går till sängs". När sådant likväl någon gång sker i stor skala, förtjenar den uppoffrande välviljan att förvaras åt minnet, gifvaren sjelf till heder och andra till en uppmuntrande föresyn.

Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter, som genom idoghet och klok hushållning förvärfvat betydlig förmögenhet, erböd vid riksdagen 1859—1860 Ridderskapet och Adeln, att till Riddarhuset kontant öfverlemna 100,000 R:dr R:mt, mot vilkor, att de, genom Riddarhus-Direktionens försorg samt under dess vård och ansvarighet, skulle förräntas till dess kapitalet, medelst beräknande af ränta på ränta och den-
nas årliga läggande till hufvudsumman, vuxit till 110 millioner, hvarefter han afsåg att de

skulle fördelas mellan 11 af honom uppgifna ändamål; dock förklarade han sig beredvillig att gå Riddarhus-Direktionens önsknings till mötes, om hon föresloge modifikationer, främjande stiftelsens framgång, utan att strida mot dess syftemål.

Adeln remitterade till Riddarhus-Utskottets utlåtande Memorialet, som innefattade berörde anbud, och Utskottet hörde i sin ordning deröfver Riddarhus-Direktionen, hvilken ensam skulle få bestyret med donationen, om den ginge i fullbordan.

Sedan åtskilliga jemknings-underhandlingar föregått mellan Direktionen och donator, medgaf han vissa förändringar i sin ursprungliga plan, i följd af hvilka donationen erhöll nedanstående bestämmelser.

Först bör dock anmärkas, att fondens maximum nedsattes från 110 till jemnt 100 millioner, och att till förvaltningskostnader fick årligen användas $\frac{1}{2}$ proc. å det under årets lopp räntebärande kapitalet, till dess fonden uppgått till tre millioner; sedermera $\frac{1}{3}$ proc. till dess fonden stigit till sex millioner; derefter $\frac{1}{4}$ proc. till dess fonden ökat sig till tio millioner, samt sedermera hvad Direktionen pröfvade erforder-

ligt, dock ej utöfver ett belopp af 30,000 R:dr årligen.

De anslag, som skulle utgå, sedan fonden uppnått sitt maximum, voro följande:

1:o till Riddarhuset 30 millioner, hvaraf räntan sedermera borde användas för underhåll, reparationer och tillbyggnader af Riddarhuset, samt i allmänhet, att antingen Ridderskapet och Adeln såsom Stånd, eller, om Adeln upphört att i sådan egenskap representera, de adelsmän som blifvit valde till representanter, skulle vid början af hvarje riksmöte, dock ej för längre tid än till dess slut, bestämma om räntemedlens användande till ändamål, som främjade Ridderskapets och Adeln's gagn och kunde bereda dess ledamöters förkofran, vare sig i intellektuelt eller materielt hänseende.

2:o till Adliga ätten N:o 51 Roos af Hjelm-säter, äfven om denna ätt blefve upphöjd i friherrligt eller greffligt stånd, 30 millioner, hvilka, om ätten utslocknade, skulle tillfalla Riddarhuset, att deraf bilda en fond för adliga stipendier och pensioner.

3:o till Djurgårdsbrunns aktiebolag 12 millioner, för uppbyggandet och underhållet af brunnen, brunnsinrättningens förbättrande, jernvägars

anläggning från brunnen till Stockholms stad och den omgifvande lokalens försköning.

4:o till motionärens aflidna makas, Carolina von Axelsons brorson, Kaptenen Georg von Axelsons äkta manliga bröstarfvingar, 8 millioner, hvilka, om denna ätte-gren utginge, skulle öfverflyttas på de lefvande grenarna af von Axelsonska ätten N:o 2022, äfven om de upphöjdes i friherrligt eller greffligt stånd. Om hela ätten utslocknade, tillfölla fonden Riddarhuset till stipendier och pensioner.

5:o till afkomlingarne efter motionärens systerbarn, aflade i äktenskapet mellan Kyrkoherden J. Norén och Brita Lovisa Gustafva Roos af Hjelmsäter, samt till afkomlingarne efter vice Häradshöfdingen Carl Gustaf Östlund, son af framlidne Komministern J. Östlund och motionärens jemväl aflidna syster Sofia Wilhelmina Gustafva Roos af Hjelmsäter 5 millioner, hvilka, i brist af lagliga afkomlingar efter bemälte personer, skulle tillfalla Riddarhuset till stipendier och pensioner.

6:o till Frimurare Barnhuset 5 millioner.

7:o till uppbyggande och framtida underhåll af en kyrka öfver Roos' af Hjelmsäterska (f. d. Brattiska) grafven på Senäte kyrkogård å Kål-

lands ö i Skaraborgs län, uti hvilken kyrka gudstjenst hvarje Söndag skulle hållas, 1 million.

8:o till en slöjdskola i Jösslunda socken af samma län 1 million.

9:o till pensioner åt medellösa enkor och ogifta fruntimmer af adlig börd, 6 millioner.

10:o till den så kallade Prins Carls inrättning, 2 millioner.

Med undantag endast af Aktuarien Friherre Posse, tillstyrkte Riddarhus-Direktionens öfrige ledamöter donationens antagande, och förklarade sig beredde att ikläda sig ansvaret och besväret.

I Riddarhus-Utskottet (som ej eger att med sjelfva donationen taga någon befattning) blef förhållandet omvändt. Endast Kammarherren Psilanderskjöld yrkade donationens emottagande; Utskottets öfrige ledamöter afstyrkte sådant.

Efter en liflig öfverläggning i Adelns plenum, vägrade Ståndet, med 30 röster mot 13, att hålla donationen tillgodo.

De fleste afundades ganska säkert Kammarherren Roos den förmenta motgången att nödgas behålla sina 100,000 R:dr, och han tröstade sig ock förmodligen ganska lätt deröfver; men hans föresats var orubblig att verka för det allmänna och för framtiden, och det dröjde ej länge

innan han gaf denna föresats uttryck i handling, eller riktigare: i handlingar, omfattande både dolda och offentliga föremål.

Till den förra kathegorien höra hans gåfvor till Frimurare-Orden. Han började med ett bidrag, som besvarades med följande skrifvelse:

**Till Frimurare Brodern, Kammarherren
A. Roos af Hjelmsäter.**

För den välvilja I, Broder Roos, visat Frimurare Barnhuset, genom förärandet af två Actier uti tillbyggnaden till Ordenshuset å Riddarholmen, aflägger Directionen härmedelst sin upriktiga och Broderliga tacksägelse, med tillönskan af Frid, Glädje och Välsignelse!!!

Stockholm den 10 December 1860.

På Frimurare Barnhus Directionens vägnar:

OSCAR.

W. von Schoultz.

Aktande på tidens tecken, följde Kammarherren Roos med uppmärksamhet och deltagande skarpskytterörelsen inom vårt fädernesland; och när, till förmån för Stockholms skarpskytte-förening, en auktion hölls å f. d. Bildnings-Cirkelns bibliothek, bød han genast och betalte med 1,000 R:dr ett obetydligt arbete af Ch. Dickens, hvilket i bokhandeln icke gällde 3 R:dr. Och dervid

stadnade icke hans patriotiska nit för denna fosterländska sak. Några veckor derefter förärade han ytterligare 1,000 R:dr till Stockholms skarpskytte-förening, att användas till utrustning för mindre bemedlade ledamöter och såsom ett erkännande af denna stora fosterländska idé.

Efter den förra gåfvan tågade en del af skarpskyttarne, sedan de slutat sina vapenöfningar för dagen, en söndag i Maj 1862 till Djurgårdsbrunn, för att med ett "skyldra gevär!" betyga stället egare, Kammarherren Roos af Hjelmsäter, deras tacksamhet för den frikostiga föräring han då nyligen lemnat till föreningens kassa. Kammarherren tackade för denna uppmärksamhet med några hjertliga ord och lofvade att ytterligare hafva denna fosterländska sak i åtanka. Slutligen undfägnade han truppen öfver glatta laget rikligen med punsch och cigarrer och inböd befälet på en lucullisk middag.

Så förtälja tidningarne.

Sedan Kammarherren Roos med den sednare gåfvan infriat sitt vid nyssnämnde tillfälle gifna löfte åt skarpskyttarne, aflät deras Styrelse denna skrifvelse:

**Till Kammarherren m. m. Välborne Herr
Axel Roos af Hjelmsäter!**

Stockholms Frivilliga skarpskytteförenings styrelse har haft glädjen att af eder hand emottaga ett nytt frikostigt bidrag till befrämjande af den fosterländska sak, för hvilken denna förening sträfvar. Styrelsen vet sig gifva uttryck åt en inom föreningen allmän önskan, då den med anledning häraf anhåller att få betyga Eder sin upriktiga tacksamhet. Sjelf härstammande från en hjelteslägt, som inflätat sitt namn i berättelserna om sagolika bragder, om orubblig trohet under alla stridernas och lyckans skiften, har Ni insett, att den rörelse, som i närvarande stund genomgår vårt land, icke kan vinna den styrka, den utbredning, som kan betrygga ett älskadt fosterlands frihet och sjelfbestånd, utan att tillfälle beredes den stora mängden att åt denna rörelse egna sina krafter; och väl vetande hvilka materiela svårigheter, som förhindra flertalet bland mödans och arbetets söner att följa fosterlandskänslans maning, att i de frivilliges leder inträda, har Ni anslagit Eder frikostiga gifva såsom bidrag till mindre bemeddade skarpskyttars utrustning. Styrelsen är öfvertygad att Ni dervid träffat rätta sättet att befordra utvecklingen af den förening och den sak, för hvilka Ni med denna gifva icke första gången visat Ert verksamma deltagande.

Styrelsen anhåller att få hembära Eder uttrycken af sin tacksamhet och högaktning.

Stockholm den 2 Januari 1863.

J. W. Stjernstedt.

August Blanche.	G. Adlersparre.	P. E. Bergfalk.
L. Sandgren.	Rob. Almström.	C. G. Collin.
A. Bjurholm Jr.	C. U. Lundberg.	C. O. Hagman.
	L. R. Lindbohm.	

Alex. M. Berglöf.

Carl Ekgren.

Emedlertid hade Kammarherren Roos till fromma stiftelser utfärdat ett gåfvobref, så lydande:

Undertecknad förbinder sig härmedelst, att till Herr Gen.-Direct., Commend. och Ridd. M. Huss, före innevarande års utgång utbetala en summa stor Trettiofem Tusen riksdaler r.mt, för att af nämnde penningebelopp såsom gåfva tilldela Carolinska Institutet Fem tusen riksdaler till stipendiefond för vid Institutet studerande, Frimurare-barnhuset Fem tusen riksdaler och H. K. H. Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn Femtusentusent riksdaler, samt använda återstoden, Tjugu tusen riksdaler r.mt, såsom bidrag till inrättande inom Stockholm af en vårdanstalt för fattiga, obotligt sjuka och i sådant afseende öfverlemna samma medel till den fond, som för omförmälte ändamål blifvit samlad, och äro vid denna förbindelse ej andra vilkor fästade, än att undertecknad förbehåller sig, att från den dag ifrågasvarande medel blifva aflemnade till Herr Gen.-Direct. Huss, eller den person han vill förordna att dem emottaga, beräkna och i sin återstående lifstid årligen uppbära fem procents ränta af Frimurare-barnhuset å Fem tusen riksdaler, af Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt å Fem tusen riksdaler och af asylen för obotligt sjuke å Tjugu tusen riksdaler, allt riksmünt, samt att, beträffande de till Carolinska Institutet gifna Fem tusen riksdaler, hvarföre någon ränteafgift till mig icke erlägges, Herr Gen.-Directeuren Huss eger att om räntans användande bestämma de föreskrifter, han anser nödiga; hvilket allt, äfvensom att Herr Gen.-Directeur Huss meddelat sitt godkännande af förenämnde vilkor, försäkras och med egenhändig namnteckning i vittnens närvaro bekräftas. Stockholm den 8 Mars 1862.

Axel Roos af Hjelsäter.

Att Herr Kammarherren A. Roos af Hjelmsäter med fullt förstånd och af fri vilja inför oss på en gång närvarande förklarar sig vilja till alla delar uppfylla ofvanstående förbindelse, och till bekräftelse derpå i vår närvaro egenhändig undertecknat sitt namn, intyga. Stockholm som ofvan

A. L. Björck.

C. M. Nyman.

Utgifvare af Post- och Inrikes
Tidningar.

Med. Doktor.

Från Direktionen öfver Frimurare-Barnhuset erhöll Kammarherren Roos i anledning häraf följande skrifvelse:

Till Herr Kammarherren A. Roos af Hjelmsäter.

Herr General-Directeuren, Commendeuren och Riddaren m. m. M. Huss har meddelat Directionen öfver Frimurare Barnhuset afskrift af ett utaf Herr Kammarherren den 8 Mars innevarande år upprättadt donationsbref, deruti Herr Kammarherren förbundit sig, att, före innevarande års utgång, till Herr General-Directeuren aflemna ett uppgifvet penningebelopp, deraf Fem tusen Riksdaler Riksmünt skulle såsom gifva utbetalas till Frimurare Barnhuset, med förbehåll att, från den dag penningarne blifva aflemnade, Herr Kammarherren, under dess återstående lifstid, å nämnde belopp erhåller ränta, beräknad till fem procent årligen.

Jemte det Frimurare Barnhus Directionen härigenom betygar dess tacksamhet och förbindelse för Herr Kammarherrens i berörda hänseende uttryckta välvilja emot Barnhuset, hvarigenom Directionen kan komma i tillfälle att utvidga denna inrättnings verksamhet, samt till uppfostran, underhåll och vård emottaga ett ökadt antal värlösa och fattiga barn, de der, sålunda räddade från vanvård och elände, skola i framtiden välsigna den ädle Välgörare, som

härtill bidragit, får Directionen härigenom förklara, att så snart berörde gåfvomedel kommit Directionen tillhanda, skall Directionen aflemna dess förbindelse att derå till Herr Kammarherren under dess lifstid utbetala fem procent årlig ränta. Stockholm den 5 Maj 1862.

C. M. Hindbeck. P. Lindstén. J. Ljungberg.
 Dan, Ekelund. S. M. Tham. John Söderberg.
 A. R. Grevesmühl. K. A. Almgren. C. A. Berg.

W. von Schoultz.

Fastän Kammarherren Roos förbehållit sig i sjelfva gåfvobrefvet anstånd med penningarnas aflemnande till slutet af året 1862, verkställde han inbetalningen redan den 1 förutgående Juni, enligt nedanstående qvitto:

Af Herr Kammarherren Axel Roos af Hjelsäter har undertecknad denna dag emottagit Trettiofem tusen (35,000) Riksdaler Riksmynt, utgörande beloppet af den gåfva, som Herr Kammarherren, enligt gåfvobref af d. 8 Mars detta år, förärat till följande allmänna inrättningar, nemligen: den tillernade Vårdanstalten för obotligt och långvarigt sjuke, H. K. H. Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn, Frimurare Ordens Barnhuset och Carolinska medico-chirurgiska Institutet, i öfverensstämmelse med de vilkor, hvilka i ofvannämnda gåfvobref blifvit bestämda, hvilket härmed erkännes. Stockholm d. 1 Juni 1862.

Magnus Huss.

(Sigill.)

Redan samma dag utfärdade Frimurare-Barnhus-Direktionen en kontraförbindelse af detta innehåll:

Som Herr Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter, i öfverensstämmelse med dess den 8 Mars innevarande år upprättade donationsbref, deruti Herr Kammarherren, bland annat, förklarar sig villig, att, såsom gäfva till Frimurare Barnhuset, utgifva ett belopp af Fem tusende Riksdaler Riksmünt, med förbehåll att derå, under sin återstående lifstid, uppbära ränta å fem procent årligen, nu mera erlagt berörde kapitalbelopp, hvilket jemväl kommit Frimurare Barnhus Directionen tillhanda; så förbinder sig härigenom Directionen, att, å berörde Fem tusende Riksdaler Riksmünt, till Herr Kammarherren Roos af Hjelmsäter, i dess lifstid, halfårsvis, erlægga fem procent ränta årligen, räknadt ifrån denna dag; hvilket härmed försäkras af

Stockholm den 1 Juni 1862.

OSCAR.

C. M. Hindbeck.	Pehr Lindstén.	J. Ljungberg.
Dan. Ekelund.	S. M. Tham.	John Söderberg.
A. R. Grevesmühl.	C. A. Berg.	

W. von Schoultz.

De andra begge stiftelserna, af hvilka Kammarherren Roos förbehållit sig ränta under sin lifstid för de donerade kapitalen, afgåfvo likaledes derå sina förbindelser, så lydande:

1:o.

Sedan Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter, såsom gäfva till den tillernade Vårdanstalten för obotligt och långvarigt sjuka, till oss öfverlemnad en kontant summa, stor Tjugu tusen (20,000) Riksdaler Riksmünt, under förbehåll af årlig lifränta å fem (5) procent; så förbinda vi oss, å berörde Vårdanstalts vägnar, en för alla och alla för en,

att vid hvarje halft års slut, räknadt från den 1 Juni detta år, tillhandahålla Kammarherren Axel Roos af Hjlemsäter ränta å förbemälte kapitalbelopp, beräknad efter 5 för hundra om året. Stockholm den 3 Juni 1862.

Å Styrelsens för ofvannämnde Vårdanstalt
vägnar:

Carl Santesson.

Professor.
(Sigill.)

H. A. Abelin.

Professor.
(Sigill.)

P. H. Malmsten.

M. Professor.
(Sigill.)

Magnus Huss.

General-Direktör.
(Sigill.)

och 2:o.

Sedan Kammarherren Axel Roos af Hjlemsäter till H. K. H. Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn såsom gåfva öfverlemnad en kontant summa stor Fem tusen (5,000) Riksdaler Riksmünt, under förbehåll af årlig lifränta å fem (5) procent; så förbinda vi oss, en för alla och alla för en, att vid hvarje halft års slut, räknadt ifrån den 1 Juni detta år, tillhandahålla Kammarherren Axel Roos af Hjlemsäter ränta å förenämnde kapitalbelopp, beräknad efter 5 för hundra om året.

Stockholm den 8 Juni 1862.

Å Styrelsens för ofvannämnde Vårdanstalt
vägnar:

Magnus Huss.

General-Direktör.
(Sigill.)

F. F. Huss.

Revisions-Sekreterare.
(Sigill.)

C. P. Dahlgren.

Kamererare.
(Sigill.)

De begåfvade stiftelsernas styrelser betygade den ädle gifvaren deras tacksamhet i nedanstående ordning och ordalag:

1:o.

**Till Herr Kammarherre Axel Roos
af Hjelmsäter!**

Styrelsen öfver H. K. H. Kronprinsessan Lovisas Vårdanstalt för sjuka barn får till Herr Kammarherren frambära en varm tacksägelse för den frikostighet Herr Kammarherren visat denna anstalt, medelst en gåfva af 5,000 R:dr R:mt.

Styrelsen aflägger denna tacksägelse å de sjuke barnens vägnar, under högtidlig försäkran att styrelsen skall söka använda gåfvan till öm omvårdnad af de fattiges sjuke barn; och till ett, för all framtid kvarvarande intyg af Styrelsens åliggande i detta hänseende, har Styrelsen beslutat att på en af anstaltens sjuksängar låta inrista, att den underhålles genom gåfva af Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter. Styrelsen nedkallar den Högstes välsignelse öfver den frikostige gifvaren.

Stockholm den 17 Mars 1862.

Å Styrelsens vägnar:

Elisabeth Piper,

född Baker.

Magnus Huss.

2:o.

**Till Herr Kammarherren Axel Roos
af Hjelmsäter!**

Undertecknade, som till en välgörande allmänhet utfärdat inbjudning till samlande af medel för upprättande af en vårdanstalt för obotligt sjuke i hufvudstaden, få till Kammarherre Axel Roos af Hjelmsäter frambära en varm och vördsam tacksägelse för den frikostiga gåfva af 20,000 R:dr R:mt, hvilka Herr Kammarherren öfverlemnadt till den

fond som för det nämnde ändamålet redan blifvit samlad. Denna tacksägelse hembära vi å de sjukas och lidandes vägnar, och då vi högtidligt lofva att, i hvad på oss ankommer, söka använda den frikostiga gåfvan till lindring af behöfvandes plågor och nöd, bör medvetandet af att för all framtid hafva bidragit härtill vara Herr Kammarherrens ljufvaste belöning. Mången obotlig sjuk, som å den blifvande vårdanstalten kommer att åtnjuta en öm och omsorgsfull omvårdnad, skall säkert nedkalla den Högstes välsignelse öfver den välgörande hand, som räckt honom hjälp i nödens stund.

Stockholm den 18 Mars 1862.

Magnus Huss.

Carl Santesson.

H. A. Abelin.

P. H. Malmsten.

3:o.

(Sigill.)

**Till Kammarherren m. m. Välborne Herr Axel
August Roos af Hjelmsäter.**

Genom Herr General-Direktören och Kommendören Doktor M. Huss har Kongl. Carolinska medico-chirurgiska Institutets Lärare-Collegium fått emottaga afskrift af ett gåfvobref af den 8 sistlidne Mars, hvaruti Herr Kammarherren behagat till Institutet donera en inom detta års slut utfallande summa, stor Femtusende R:dr Riksmünt, hvaraf räntan skall användas till stipendier åt ynglingar som studera vid Institutet.

Med anledning häraf får Lärare-Collegium till Herr Kammarherren frambära uttrycken af sin varma tacksägelse för den frikostiga gåfvan, hvilken Lärare-Collegium är förvissadt skall på ett verksamt sätt gagna den studerande ungdomen, vetenskapen och det allmänna; anmälande Lärare-Collegium tillika, att det ansett sig böra till Stipendii-stif-

tarens minne benämna den för framtiden oafhäneliga och icke till annat ändamål användbara gåfvan: *A. A. Roos' af Hjelmsäter Stipendii-fond.*

Stockholm den 3 April 1862.

Gust. von Düben.

P. F. Wahlberg. M. Retzius. Carl Santesson.
Sten Stenberg. H. A. Abelin. P. H. Malmsten.
Axel Keij.

J. V. Broberg.

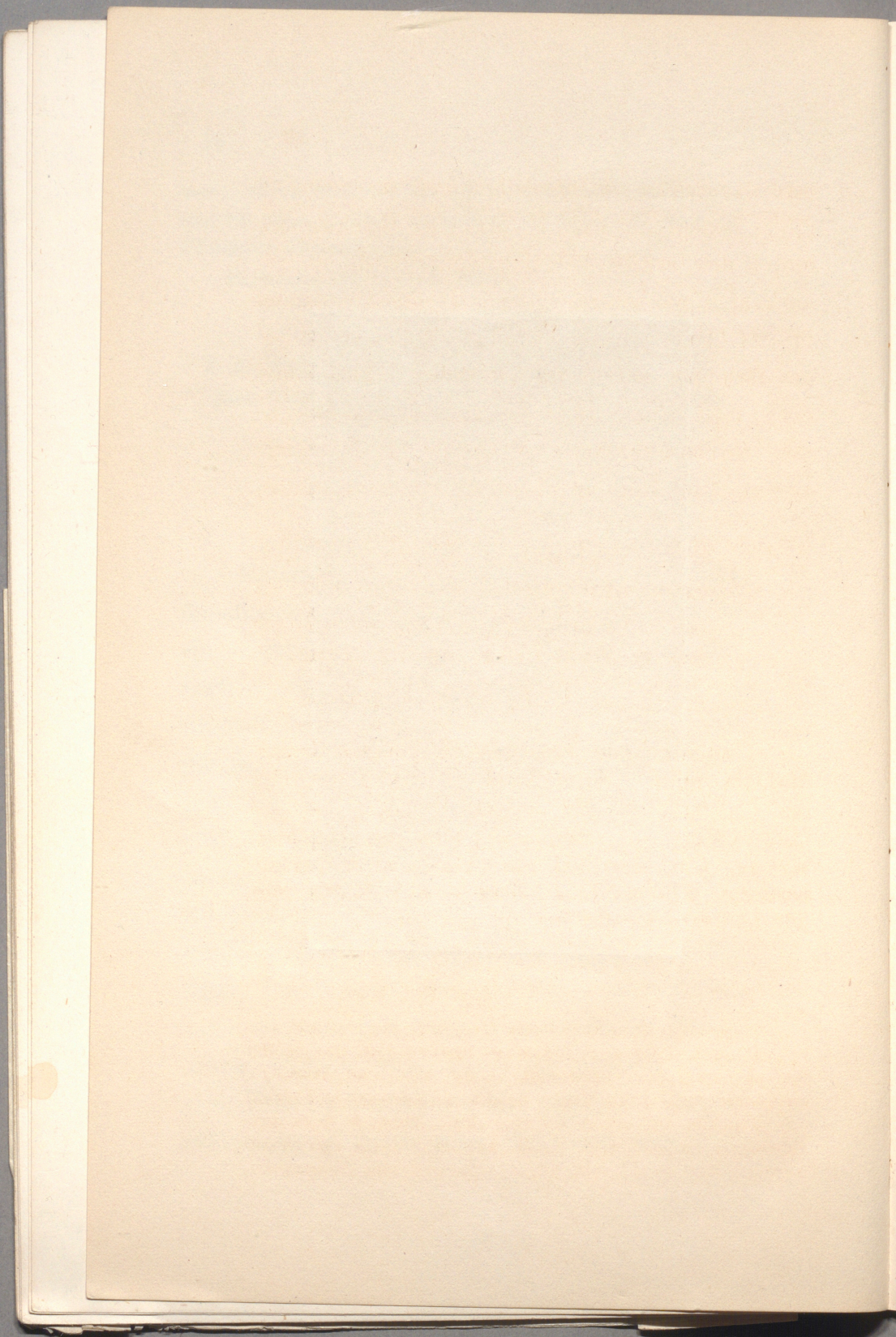
Kammarherren Roos, som med den erbudna donationen till Riddarhuset åsyftat att omhulda sin slägt, sitt stånd och den bygd der han förvärfvat sitt goda; som genom gåfvorna till Skarpskytteföreningen praktiskt ådagalagt sitt nit för fosterlandets försvar; och hvars gåfvobref den 8 Mars 1862 lemnar frikostigt understöd till nya välgörande stiftelser. — Kammarherren Roos har; slutligen aflemnat 500 R:dr till Carl XII:s minnesstod, i hvars beundransvärda bragder tvänne Friherrar Roos af Hjelmsäter, Carl Gustaf och Axel Eric, far och son, tagit verksam del: begge gemensamt vid Narva, Düna, Clissow, Frauenstadt och Pultava, hvar efter Friherre Carl Gustaf blef fången vid Dniپرströmmen; Friherre Axel Eric åter, som varit

Axel Roos af Hjelmsäter

N:o 51. Född 1625. Friherre 1705. Utförde med Konung Carl XII kabaliken i Bender, den 1te Februari 1715. General Lieutenant, Riddare och Commendent af Kongl. Svärds-Orden 1748. War 16 ser. skildta gångr blesserad.

C. A. BRUNSTEDT BERGSTRÅLBAKAS HUSET RIDDARHUSSTORGET
STOCKHOLM.

med Konungen vid landstigningen på Seeland, följde honom nu från Pultava till Bender, der han i den ryktbara Kalabaliken gjorde underverk af tapperhet och räddade Hjelte-Konungens lif. Af Generalens egenhändigt skrifna berättelse om förloppet dervid till Drottning Ulrica Eleonora, med hennes likaledes egenhändiga anteckning om berättelsens emottagande, är Kammarherren Axel Roos af Hjelmsäter numera egare, lydande dessa handlingar ord för ord, som följer:

”bekom utaf général majoren sielf: så och landshöfdingen Axel Eric Roos den 8 Majj 1741 om fredagen.

ULRICA ELEONORA.”

Underdånigste Berättelse till Hennes Kongl. Maj:stät minn Allernådigsta Drottning etc. etc. om Calebaliqven vid staden Bender, hvilken Glorwyrdigast i åminnelse men nu högstsäl. Konung Carl den XII med högsta tapperhet uthärdade. Förestäld af Eders Kongl. Maj:ts min allernådigsta Drottnings etc. etc. etc.

underdån. troplichtigste
undersäte och Tjenare

Axel Eric Roos.

Stormächtigsta allernådigsta Drottning etc. etc. etc.

Då glorvördigast i åminnelse Konung Carl den Tolfte blef af Turkar och Tartarer uti en by vid namn Warnitza en fierdes mihl ifrån staden Bender. på gräntzen af Turkiet och Walakiet tre vekors tid bloqverad, innan de fatta den Résolution att anfälla H. K. M. hus, eller Hans egen höga Person. När de nu med alfvar ville bestorma Konungens

hus, gjorde de början på en söndag^{*)}, då Prästen, eller Doctoren Herr Wörfel förrättade Gudstjensten, och innan den blef aldeles slutad, begynte de att canonera på H. K. M. hus, och tillika attackera Retrenchementet, hvarföre hölts upp med predikan, och befältes alla gå till sina tildelte poster, då H. K. M. satte sig till häst, och red till retranchementet, hvarest Turkarne sloges tappert med våra, till dess de togo våra till fånga.

H. K. M. för sin Egen person wände om sin häst och söckte retirad till Sitt hus, under hvilken H. K. M. hade bakom sig en hop med Turkar, som söckte att gripa H. K. M., hvilket dock intet angick dem, emedan K. M. försvarade sig ridderligen. När H. K. M. nu kom så när Sitt hus, steg Han af hästen, då jag hade den nåden H. K. M. emottaga såsom och om lifvet fatta, underdånt bediandes, Att H. K. M. täcktes stiga in om förstugedörren; men H. K. M. ville intet, utan svarade mig sålunda: *Lät oss se vidare hvad Turkarna taga sig före*, under detta skuto Turkarna åtskillika skått på H. K. M. och mig, då jag bad H. K. M. andra gången stiga in om förstugo dörren; men H. K. M. ville ändå intet, utom tvert om heldre springa ifrån dörren ut åt gården, hvarest Turkarna stodo tusentals och skuto på huset, och en stor del af Turkar voro redan inkomne genom fönstren uti sahlen, hvilka träffade starkt med våra poster uti alla rummen. Denna skiärmyssling berättade jag underdånigast välmenande H. K. M. på det Han måtte så mycket snarare gå in uti huset; men detta oacktat; H. K. M. ville ändå avancera Turkarna närmare, då jag dristade mig att fatta H. K. M. uti gehänget bakpå ryggen; men alt förgiäfvdes: Ty när jag var som aldrasäkrast om H. K. M., öppnade Han gehänget och språng ifrån mig några skrett; men jag intet seen efter, utan fattade då H. K. M. om Lifwet, och sade: nu släpper jag Eders K. M. intet, och i det samma kommo 2:ne karlar mig till hjälp, så att med stor möda förmåddes H. K. M. att gå in uti farstugan, dåg satte bommen för dörren. Då tog H. K. M. mig vid handen och befalte att de 2 karlar utaf våra skulle fölia med in uti salen, hvilken var full med Turkar, som voro i full action med våra; men då fick H. K. M. nog att giöra, inan alla desse Turkar blefvo utiagade, och nederlagde. H. K. M. sparade sig Sjelf intet, ej heldre wij som voro med vårt bästa, hvarigenom, näst Guds hjälp Turkarna, öfver hals och hufvud, måste retirera sig, somblige genom dörar, och somlige genom fön-

^{*)} Den 1 Februari 1713.

stren; en del blefvo kvarhängiande i fönstren och många blefvo liggandes i rummen, på golfven aldeles döde, och på det sättet, blef H. K. M. Sjelf ägare af Sitt huus, och behölt herrawäldet. Straxt här på lät H. K. M. besättia fönstren med 4 à 5 och högst 6 man, vid hvarje fönster, och med denna lilla besättning, gjorde H. K. M., näst den Högstas hjälp, et tappert motstånd uti åtta timmars tid, både emot turkar och tartarer; under denna Tijd är att märkia, huru H. K. M. Sjelf gick utur det ena rummet i det andra, allenast till att animera de gemena till tappert förhållande, såsom och utdelte till hvar och en, utur Sin Egen hatt, kulor och krut, hvilket Han och såmt tog utur de dödas banteler. När nu H. K. M. hade så länge roat Sig härmed, så att amunition icke var mera tillräckelig, begaf H. K. M. Sig utur salen, och gick uti förstugan, samt slog dörren till, sedan gick H. K. M. uti ett annat rum, som kallades Håfmarskalk Dybens Kammare, hvarest intet någon besättning var, emedan ingen tillgång var. När de posterade uti salen, sågo att, H. K. M. gick ut genom salsdörren, kom en af dem till mig, och berättade, att H. K. M. gått ur salen, då jag straxt gick ut till att söka H. K. M.: men när jag öppnade dörren emillan förstugan och förenemde Dybens kammare, blef jag varse H. K. M. ständande emillan trenne Turkar, med begge armarna högt i vädret, och värjan uti högra handen, då jag tog straxt kännning på H. K. M. och var ej sen att fatta min ena pistol, samt skiöt den ena Turken strax neder som vände ryggen åt dörren: men detta såg intet H. K. M. emedan Kammaren var full med krutrök, så att jag sjelf hade svårt att kiänna H. K. M. igen, dock liqwäl, när H. K. M. hörde mitt skott, vände H. K. M. ansiktet åt mig men sade intet ord, och i detsamma lät H. K. M. neder högre armen, och stack med värian den andra Turken igenom, då jag geswindt skiöt den tredje, med min andra pistol, och då kiände H. K. M. mig igen, och sade desse ord: *Roos är det I som frälste mig?* då jag svarade Ja, näst Guds hjälp, hade jag den nåden; då klappade H. K. M. mig på axelen, och sade: *Jag ser att ni Roser intet har förlåtit mig*, då sedan Desse tre Turkar vore nederlagde, tog H. K. M. upp sitt armkläde och torkade blodet af ansiktet, efter twenne Blesseurer hvilka H. K. M. fick af Turkarna, förutan ett annat, som Han hade i vänstra handen af en sabel gifwit, hvilket såhr jag hade den nåden at aftorka och förbinda med mitt armkläde, när detta skiedt var frågade H. K. M. mig hvarest de andre vore som hade förlåtit

Honom? då jag svarade: att största dehlen lærer vara döda och till fånga tagne. Derpå tog H. K. M. mig vid handen och sade: *Roos Lät oss nu gå in uti salen och der göra vårt bästa med det lilla manskap wij ännu hafva*, och derpå gingo wij in uti salen, hvarest Turkarna straxt gjorde ett försök, och ville storma in på oss genom fönstren; men måste doch retirera sig af vårt skiutande och släpade en hoper döda med sig bort, samt lämnade en dehl på platzen efter sig. När nu detta försök intet gick dem an begynte de ett annat, på detta sättet, att de togo Konungens rustvagnar, och fylte dem med giödzeln, togo dessutan Cameler, och stora portar till bröstvärn, och förde framför sig samt nalkades huset och gáfvo små salvor åt fönstren, hvaremot, vi skuto åt deras fötter, så att de måste låta stå vagnarna, och löpa ifrån dem, likaledes blefvo deras Cameler och portar af oss nederskutne, såsom och någre Turkar, hvilka de med sig förde, och således nödgades qvitera sitt medförde bröstvärn. När nu detta deras påfund och försök intet uträttade: begynte de med fullkomligt alfvar at canonera på huset; men kunde doch intet med alt sitt skiutande något värka emedan huset var af sten, ifrån grunden upp till taket murat; men taket var af spån. När det var emot afton lidit, begynte de Bombardera huset, kastade beck-krantzar, och skuto med glödande kulor, i tanka, att få det i brand, men till all vår lycka, gick det dem icke heldre an. Deras uppsåt, sträckte sig så vida att, de (oss ovetandes) frambrackte stora höbuntar och staplade upp ifrån jorden ända upp till taket, och lade på den sidan som Herr Dybens kammare var, ty der var ingen besättning, som kunde förhindra deras uppsåt, eller göra dem motstånd, och sedan tände de eld uppå höet, hvilket fölgachteligen bringade huset i brand. Detta försåt viste hvarken H. K. M. eller wij utaf, förrän elden det sjelf oss tillkännagaf, i det att en stark rök igenomträngde sig utur förstugan genom salsdörren. hvilken H. K. M. Sjelf varseblef; då ropade H. K. M. mig till Sig, tog mig vid handen, och sade: *Roos lät oss taga några man med oss och gå upp på vinden, att förekomma eldens vidare lopp uti huset*; Jag svarade Ja, det skall skie, och så tog jag någre man med mig och fölgde H. K. M. efter till oppgången på vinden. När nu vindsluckan öppnades slog lågan oss i ansikten, doch ville intet hielpa, vi måste doch deran, fast änskiönt en del blefvo brände uti ansikten och händerna, änteligen bringade vi oss genom elden, och kommo upp på vinden mit öfwer salen: då befalte H.

K. M. oss, att med musqvetterne, carbiner och värjorne stöta neder spån af taket, emedan vi inga andra värktyg hade, och när Turkarna detta förnummo, ricktade de sina stycken och små gevär på oss samt skuto, starckt; af detta häftiga skutande och eldens tilltagande, var oss högt angelägit, att så conservera oss, att vi icke måtte upbrände blifva, hvarföre H. K. M. och vi andre kastade råckarne öfwer huwuden och sprungo hastigt trappan utföre, då Turkarna äfven passade på oss med sine skätt, och skuto 2:ne karlar till döds, som blefvo i elden liggandes, doch kommo vi Gudi lof oskadde derifrån; Sedan tog H. K. M. oss med Sig, och gick in uti salen, hvarest elden redan var loss, och begynt att bränna genom trässbottn, hvarföre manskapet, som var posterade uti salsfönstren, blefvo befallte att följa H. K. M. uti de andra rummen hvarest ingen eld ännu var kommen, att förstärka det manskap som der förut var. Här på säger H. K. M. till mig mycket nådigt: *Roos lät oss nu försvara oss till slut, med det lilla manskap vi hafva igen:* hvar på jag svarade: ja, så länge jag har någon varm blodsdroppa uti mig, skall jag aldrig svika Eders Kongl. Majjestät, hvarpå jag hoppas redan visat prof; härfpå säger H. K. M. åter: *Jag skall ej heller glömma Eder Rooser, utan lät oss nu gå in uti min sängkammare derest I hafven eder påst, och der till det yttersta försvara oss, hvilket ock skiedde, till dess att elden föll neder på oss genom trässbottn; Nu lät H. K. M. befalla, att alla af manskapet som vore uti de öfrige rummen, skulle komma uti H. K. M. sängkammare, som ock skiedde, en del utan och en del med elden uti kläderna, hvilket ej var att undra, emedan hela huset var uti brand; När de vore alla inkomne, viste H. K. M. Sig uti fönstret för Turkarna, på det att resten af vårt manskap måtte animeras destoförr att slutel. hålla sig tappert. H. K. M. som var sällan van att skiuta, men fastmera uträtta med värjan, tog doch likväl min carbin af mig och sade: *Roos, der står någre turkar, som säja att jag skall ackta mig, ty eljest skiuta de.* I detsamma kommo fyra stycken i fullt anslag gåendes med sina bössor, doch innan någon af desse turkar fingo låssa ett gevär, skiöt Hans K. M. en af dem straxt till döds, hvarpå de öfrige Trenne Turkar kommo närmare åt fönstren i den tanka att skiuta H. K. M. och när jag det såg, bad jag H. K. M. betänka Sin höga Person, och intet så exponera Sig, menandes jag att kunna bringa H. K. M. ifrån fenstret; men på denna min underdåniga proposition reflecterades intet, utan*

steg jag då fram emillan H. K. M. och fönstret, och sade: det är bättre att det skall hända mig, än Eder höga person, och i detsamma, jag detta talade skuto turkarne af sina gevär på en gång då en kula af deras skott råkade mig uti mössbrämet mitt för pannan, som var med ull stoppat, hvar uti kulan blef sittjandes och förordsakade mig en svimning så att jag föll baklänges uti fambnen på H. K. M., och ull samt håår af mössan slog oss både uti synen, att H. K. M. och jag intet kunde se på en lång stund; doch var H. K. M. så nådig och hölt mig Sjelf under armarna till dess jag åter kom mig före igen af den contussion jag fick af skättet. I detsamma detta skättet skiedde, befallte H. K. M. att vårt manskap strax skulle skiuta neder desse 3 turkar, som och skiedde; i detsamma kommo en stor hop med turkar, och skiöt salva på fönstret, hvarest H. K. M. ännu stod, och hölt mig; men, fast deras kulor kommo hopetals gjorde de doch intet stor skada. Wåre blefvo befalte att skiuta bra på dem, så att turkarne doch måtte retirera sig och lämna många döda efter sig, förutan bleserade som de förde med sig, och var vårt manskaps förlust tre man allenast hvilka blefvo illa bleserade. När nu detta var förbi, var elden redan så nära oss kommen, att både dörren och tråssbotn i samma kammare der vi wore, begynte brinna, och således hölt H. K. M. Sig tappert med Guds hielp till slutet. När H. K. M. nu intet såg sig längre kunna vidare giöra Turkarna motstånd, utan således öfvergifva altsammans, ty elden föll redan ymnogt på oss, så att en del gevär af våra blefvo derutaf lossade, och man hade snart ihjalskutit hvar annan, men, till vår lycka fingo vi dörren upp somm gick utur Konungens sängkammare åt gården, eliest hade såväl H. K. M. sielf som vi andre måst blifva inbrände. När H. K. M. var tillika med oss utkommen, sade Han: *lät oss ännu giöra motstånd till dess de taga oss lefvande eller döda*, hvilket ock så skiedde, vi satte ryggarne enot husväggen och fäcktade desperat med den lilla mackt vi hade, fast elden var icke allenast för oss, af turkarnas skiutande. utan och öfwer, samt på alla sidor omkring oss; men alt detta oacktat så hölt H. K. M. Sig tappert till slut med sitt lilla manskap, hvilket warade en liten stund, doch moste en hop med turkar stupa för oss, och någre äfwenwäl af våra. När H. K. M. såg att turkarna på alt sätt sökte med hastigt skiutande att anfalla oss närmare, sade Han: *Lät oss retirera oss till Cancelihuset*, och när H. K. M. då ville förfoga Sig till samma hus följde wij alla strax med;

men då H. K. M. kom ett litet stycke bak om gafveln på huset och Turkarna förmärkte H. K. M. ville retirera Sig, föllo de alla på en gång till, med ett starkt rop, lät oss nu taga dem. När H. K. M. det hörde af Turkarna, ville Han skynda sig något mehr; men til en stor olycka, råkade H. K. M. att snawa med föttren uti sporrarna, så att H. K. M. der igenom föll öfver ända, intet långt ifrån Sitt eget hus. När turkarna det sågo, sprungo de hastigt till och kastade sig uppå H. K. M. Höga Person, och sedan togo de H. K. M. samt förde Honom med Sig till staden Bender. Wij öfrige blefvo äfvenväl till fånga tagne en del af Turkar och en del Tartarer. Turkarna förde sina fångar till staden Bender, och Tartarernas till Tartariet, likaledes spolierade, de oss på platsen intill bara linntyget på kroppen. Detta passerade wintertid, kläckan åtta om aftonen, då H. K. M. och wij som hade den nåden vara med Honom hade varit närvarande uti fulla åtta timmars tid, och oss, näst den Högstas tillhielp, ridderligen och tappert försärad till det yttersta med trettjo man, efter vår undersåtliga plicht, hvilken fordrade, att vid alla tillfallen upoffra vårt Lif och blod för H. K. M. höga Person emot mångtusende Turkar och Tartarer. När nu H. K. M. straxt här-efter erhindrade Sig min ringa person, med efterfrågan om jag vore lefvande eller död, och när Han kom i ährfarenhet af det förra, hade Han den nåden att ransonera mig, och sedan Han mig med nödvändige kläder försedt, blef jag sänd till Sverige med en depeche, som jag lykeligen frambringade till Hamburg, hvarifrån jag afvacktade Senatens svar, och efter erhållande af det samma förfogade mig tillbakars till H. K. M. Efter utståndet fångenskap, förfogade H. K. M. Sig tillbakars åt Stralsund, då jag med det (mitt i nåder anförtrodde) manskap af allehanda slags folk hade den nåden att marchera ifrån Demotica med H. K. M. och någon tid derefter anlände H. K. M. till Strahlsund, och vid anländandet till samma ort befalte H. K. M. mig at framställa de 30 man, som till Calebaliqvens slut vore med, jämte förteckning på deras namn (hvilken här i underdånighet bifogas) då mig blef gifna 300 ducater i gull att gifva dem såsom en vedergiällning för deras tappra förhållande.

Förteckning på föregående (det i texten omnämnde) Manskap.

	Corporal	{ Erick Tillberg	10 Du.
		{ Mickel Bonde	10 »
Ryttm. Unges	trup	{ Erick Bruhn	10 »
		{ Anders Frisk	10 »
		{ Jacob Mårtenson	10 »
		{ Profoss Frimodig	10 »
		{ Fleisman	10 »
Corporal			
Capit. Fribergs	trup	{ Georg Ludvig	10 »
		{ Erick Sadman	10 »
		{ Oluf Kierström	10 »
		{ Olof Bohm	10 »
Capit. Unges	troupp	{ Georg Senge	10 »
		{ Johan Smidt	10 »
		{ Petter Gädde	10 »
Capit. Grübber-	hjälm troupp	{ Lars Frimodig	10 »
		{ Mårten Paulson	10 »
		{ Pehr Holm	10 »
Capit. Westerbergs	trup	{ Johan Tingstedt	10 »
		{ Georg Schman	10 »
Corporal		{ Norstrand	10 »
Capit. Helds	trup	{ Måns Palm	10 »
		{ Fabian Meiss	10 »
		{ Bertil Blok	10 »
		{ Petter Carlsson	10 »
		{ Hendrich Bäür	10 »
Capit. Kulfelts	troupp	{ Adam Flinck	10 »
		{ Pehr Enrot	10 »
		{ Sewred Winter	10 »
		{ Georg Spring	10 »
		{ Johan Berg	10 »

Summa 300 ducater.

Kungl. biblioteket

0 0000 000081473

